

Analysis of Individual-Centered Political Security in Islamic Political Thought, with Emphasis on the Views of Imam Khomeini and The Supreme Leader

Mohammad Reza Karimi Vaala¹

1. Associate professor of Islamic Maaref, University of Qom, Qom, Iran.
r.karimivala@qom.ac.ir

Abstract Info	Abstract
Article Type: Research Article Received: 2023.09.25 Accepted: 2004.03.17	Security is one of the main components of the fundamental rights of individuals and has a sacred value in the manifest religion of Islam and is considered as an important indicator of Islamic society. The following article, using an analytical-documentary method, recognizes the possibility of realizing individual-centered political security from the perspective of Islamic political thought, emphasizing the thoughts of Imam Khomeini and the Supreme Leader, in which divine permission and will are the basis of all righteousness and are apparently in contradiction with the principle of self-determination. Taking into account the acceptance of the principle of diversity and plurality of wills, the goodness of man, the ineffectiveness of man's imposition and sovereignty over his own destiny, and citing the search for proof, the sanctity of concealing the truth, the encouragement of argumentation, and following the best speech in the verses of the Holy Quran, it leads to the conclusion that from the perspective of Imam Khomeini and the Supreme Leader of the Revolution, which is a clear reflection of Islamic political thoughts, firstly, such a contradiction is rejected, and secondly, in order to discover the truth and complete the argument, and within the framework of protecting the sacred law, the psychological security of society, and the control of insight over opinions and thoughts, establishing individual-centered political security is a secret. The growth and advancement of society are among the basic strategies and requirements for realizing the ideals of the sacred Islamic system.
Keywords	Imam Khomeini, Grand Ayatollah Khamenei, Individual-Centered Political Security, Islamic Political Thought, Divine Sovereignty.
Cite this article:	Karimi Vaala, Mohammad Reza (2025). Analysis of Individual-Centered Political Security in Islamic Political Thought, with Emphasis on the Views of Imam Khomeini and The Supreme Leader. <i>Islamic Revelation Studies</i> . 22 (1). 145-170. DOI: 10.22034/22.80.139
DOI:	https://doi.org/10.22034/22.80.139
Publisher:	Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

The possibility of realizing individual-centered political security from the perspective of Islamic political thought, with an emphasis on the thoughts of Imam Khomeini (RA) and the Supreme Leader, in which divine permission and will are the basis of all righteousness, is the main topic of the paper, and the goal is to resolve its contradiction with the principle of self-determination will. The importance of resolving this contradiction is in terms of accepting the principle of diversity and plurality of wills, the principle of human goodness, and the principle of ineffectiveness of imposing wills on the one hand, and the need for proof, the sanctity of concealing the truth, encouraging argumentation, and following the best words in the Holy Quran on the other. The paper's hypothesis is that first, such a contradiction is rejected, and second, in order to discover the truth and complete the argument, establishing individual-centered political security is the secret of the growth and elevation of society and is one of the basic strategies and requirements for realizing the ideals of the Islamic sacred system, and this purpose is not found in previous research observations.

Methodology

Since the present article is a study on resolving the contradiction between the principle of self-determination and the necessity of individual-centered political security from the perspective of Islamic political thought, with an emphasis on the thoughts of Imam Khomeini (RA) and the Supreme Leader, and is an attempt to demonstrate the necessity of establishing individual-centered political security as a secret of the growth and excellence of society and among the basic strategies and requirements for realizing the ideals of the sacred Islamic system, the research method is analytical literature review, using reliable and acceptable sources for evidence and observation.

Discussion

Security is one of the main and primary or minimal functions of governments, and commitment to it is one of the most important factors affecting the survival and stability of governments. Just as in the thinking of the Imam Khomeini (RA), the realization of peace and security in all its dimensions is essential as a prelude to the spiritual and moral elevation of society, and in the thinking of the Supreme Leader, the category of security is one of the most basic and main needs of a nation and a country. "Political security" as one of the most important levels of security has been the focus of political and social science thinkers, and what is in focus in this research is political security in the scope of political thoughts and opinions, and its mission is to protect the autonomy of human will as a rational being who has the right to decide about his own destiny. Political security with such an approach requires the self-establishment of wills and the self-imposition of laws and political systems governing the people. In examining the political thought of Islam with emphasis on the thinking of the Imam (may Allah have mercy on him) and the thinking of the Supreme Leader; First, it becomes clear that what was considered an apparent contradiction between the divine will as the origin of all legitimacies and the self-established wills of man is baseless and second, in this thinking, political security: 1) does not mean the right to know all opinions and views. 2) does not mean the permissibility of pretending to do evil and spreading acts contrary to the Sharia. 3) is never intended to conspire to create discord, divide, and destroy the peace of mind and

spiritual and psychological security of society. 4) is dependent on individuals having sufficient awareness of political and social issues.

Results and Findings

The basic indicator and product of "political security" with an individual-centered approach, which is of interest to political and social science thinkers, is the possibility of political participation of the people and the self-imposition of political laws and systems, and in short, the preservation of the self-determination of man as a rational being who has the right to decide his own destiny, and this goal is seriously observable in the thought of Imam Khomeini (RA) and the Supreme Leader. And "seeking proof", "the sanctity of concealing the truth", "the invitation to debate and argumentation" and also "the improvement of following the best speech" in the verses of the Holy Quran are among the reasons for the necessity of realizing individual-centered political security, and it is necessary for the administrators and agents of the Islamic system to make its realization, in its special conditions, an important and sublime strategy, one of their goals. Of course, it is obvious that this purpose will not be compatible with pretending to do evil deeds, promoting acts contrary to the Sharia, or destroying the intellectual and psychological security of society.

References

- *Holy Qur'an*.
- *Nahj al-Balagha*.
- Abdullah Khani, Ali (2004). *Security Theories*. Tehran: Abrar Contemporary Institute. [in Persian]
- Al-Kulaini, Muhammad ibn Yaqub (1407 AH). *Al-Kafi*. Tehran: Islamic Books Dar.
- Buzan, Barry (1999). *People, Governments and Fear*. Tehran: Research Institute. Studies Strategic. [in Persian]
- Darvishi, Farhad (2010). Security Dimensions in the Thoughts and Opinions of Imam Khomeini. *Strategic Studies Quarterly*. Volume 13. Issue 3. Pp. 57-82. [in Persian]
- Durant, William James (2002). *History of Civilization*. Translated by: Ahmad Aram. Tehran: Elmi va Farhangi. [in Persian]
- Eftekhari, Asghar (2012). *Amniat*. Tehran: Imam Sadeq University ×. [in Persian]
- Farabi, Abu Nasr (1967 AD). *Al-Mullah*. Beirut: Dar Al Mashreq. [in Arabic]
- Farabi, Abu Nasr (1971 AD). *Abstract seasons*. Beirut: Dar Al Mashreq. [in Arabic]
- Har Ameli, Mohammad Ben Hassan (1409 AH). *Vasayel al-Shia*. Qom: Al-Albayt Foundation. [in Arabic]
- Heydari, Allahrahm and others (2011). The globalization of culture and Political Security emotion; Shiraz City Youth Case Study. *Quarterly Policy Guide*. Volume 2. Issue 4. p. 156 - 125. [in Persian]
- Ibn Babawayh (Saduq), Muhammad ibn Ali (1362 AH). *Al-Khasal*. Qom: Jamia Madrasain. [in Arabic]
- Ibn Kathir, Ismail bin Omar (1988 AD). *Al-Badaya and Al-Nehaya*. Lebanon: Dar al-Fakr. [in Arabic]
- Ibn Manzur, Jamal al-Din Muhammad ibn Makram (1414 AH). *Lesan Al-Arab*. Beirut: Dar al-Fakr. [in Arabic]

- Imam Khomeini, Seyyed Ruhollah (1384). *Ijtihad va At-Taghlid*. Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. [in Persian]
- Imam Khomeini, Seyyed Ruhollah (1409 AH). *Sahife-ye Imam*. Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. [in Persian]
- Jafarpisheh, Mustafa (2004). A Study of the Paradox of Surveillance and Political Legitimacy. *Islamic Government Quarterly*. Volume 9. Issue 33. 64-45. [in Persian]
- Johari, Ismail bin Hammad (1410 AH). *Tajullaghe and Sahah al-Arabiyyah*. Beirut: Dar Al Alam. [in Arabic]
- Khalili, Reza (2002). Immigration of Elites, social phenomena with the Subject of National Security. *Strategic Studies Quarterly*. Volume 5. Issue 2. p. 441-423. [in Persian]
- Majlisi, Mohammad Baqir (1403 AH). *Bihar Anwar*. Beirut: Dar Revival Heritage Al-Arabi. [in Arabic]
- Makarem Shirazi, Nasser (1374). *Interpretation of the sample*. Tehran: Islamic Books Dar. [in Persian]
- Mandel, Robert (2008). *Variable Face of National Security*. Tehran: Research Institute. Studies Strategic. [in Persian]
- Maslow, Abraham (1993). *Motivation and Personality*. Translation: Ahmad Rizwani. Mashhad: Astan Quds Razavi. [in Persian]
- Moeen, Mohammad (1996). *Culture Persian*. Tehran: Amir Kabir. [in Persian]
- Mohajernia, Mohsen (2001). *The State in Farabi's Political Thought*. Tehran: Contemporary Knowledge and Thought. [in Persian]
- Motahari, Morteza (1999). *Collection of works*. Vol. 16 and Vol. 24. Tehran: Sadra. [in Persian]
- Raghib Isfahani, Hussein bin Muhammad (1412 AH). *Mofradat Alfaz al-Qur'an*. Beirut: Dar the pen. [in Arabic]
- Sheehan, Michael (2009). *International Security*. Translated by: Dehghani Firoozabadi. ehran: Strategic Studies Research Institute. [in Persian]
- Tabataba'i, Sayyid Muhammad Husayn (1417 AH). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Qom: Society of Teachers of Qom Seminary. [in Arabic]
- Tareehi, Fakhr al-Din (1416 AH). *Bahrain Assembly*. Tehran: Mortazavi Bookstore. [in Arabic]
- Tusi, Mohammad bin Hassan (Beta). *Al-Tabyan fi Tafsir al-Qur'an*. Beirut: Dar Ahyaya al-Trath al-Arabi. [in Arabic]

تحليل الأمن السياسي القائم علي الشخص في الفكر السياسي الإسلامي مع التركيز علي منظار الإمام الخميني رحمته الله وقائد الثورة الإسلامية

محمد رضا كريمي والا^١

١. أستاذ مشارك في قسم المعارف الإسلامية، جامعة قم، قم، إيران.

r.karimivala@gom.ac.ir

ملخص البحث	معلومات المادة
يعتبر الأمن من المكونات الرئيسية لحقوق الأشخاص الأساسية ويتمتع بقيمة مقدسة في دين الإسلام المبين، كما يعدّ مؤشراً هاماً للمجتمع الإسلامي. يتناول هذا المقال بالاعتماد على المنهج التحليلي الوثائقي، دراسة إمكانية تحقيق الأمن السياسي القائم على الشخص من وجهة نظر الفكر السياسي الإسلامي ويركّز على أفكار الإمام الخميني وقائد الثورة الإسلامية، حيث يعتبر فيها الإذن والإرادة الإلهية أساس كل مشروعية. ويدّو أنها تتعارض مع مبدأ الإرادة الذاتية. فمع قبول مبدأ تنوّع وتعدد الإرادات وطبية طباع الإنسان وعدم فائدة الإكراه وسيادة الإنسان على مصيره والاستناد إلى طلب البرهان وحرمة كتمان الحق والتشجيع على الجدل واتباع أحسن القول في آيات القرآن الكريم، نصل إلى النتيجة هذه: إنّ من وجهة نظر الإمام الخميني <small>رحمته الله</small> وقائد الثورة الإسلامية التي تعكس بوضوح الفكر السياسي الإسلامي، هذا التناقض مرفوض أولاً، وثانياً من أجل كشف الحقيقة واستكمال الحجة في إطار الالتزام بالشريعة المقدسة والأمن النفسي للمجتمع وسيطرة البصيرة على الآراء والأفكار، يعدّ إقامة الأمن السياسي القائم على الشخص سرّاً نمو المجتمع ورفقه ومن الاستراتيجيات والضروريات الأساسية لتحقيق المثل الأعلى للنظام الإسلامي المقدس.	نوع المقال: بحث تاريخ الاستلام: ١٤٤٥/٠٣/٠٩ تاريخ القبول: ١٤٤٥/٠٩/٠٦
الإمام الخميني <small>رحمته الله</small> ، آية الله العظمى الخامني، الأمن السياسي القائم على الشخص، الفكر السياسي الإسلامي، الحكم الإلهي.	الألفاظ المفتاحية
كريمي والا، محمد رضا (١٤٤٦). تحليل الأمن السياسي القائم على الشخص في الفكر السياسي الإسلامي مع التركيز على منظار الإمام الخميني <small>رحمته الله</small> وقائد الثورة الإسلامية. مجلة دراسات الثورة الإسلامية. ٢٢ (١). ١٧٠ - ١٤٥.	الاقتباس:
DOI: 10.22034/22.80.139 https://doi.org/10.22034/22.80.139	رمز DOI:
جامعة المعارف الإسلامية، قم، إيران.	الناشر:

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نشریه علمی

مطالعات انقلاب اسلامی

سال ۲۲، بهار ۱۴۰۴، شماره ۸۰

تحلیل امنیت سیاسی فردمحور در اندیشه سیاسی اسلام، با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری

محمدرضا کریمی والا^۱

۱. دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه قم، قم، ایران.

r.karimivala@qom.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی (۱۷۰ - ۱۴۵)</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۳</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷</p>	<p>امنیت، از مؤلفه‌های اصلی حقوق بنیادین افراد است و در دین مبین اسلام از ارزش قدسی برخوردار بوده، شاخص مهم جامعه اسلامی محسوب می‌شود. نوشتار پیش رو با شیوه تحلیلی - اسنادی، امکان تحقق امنیت سیاسی فردمحور را از منظر تفکر سیاسی اسلام و با تأکید بر اندیشه‌های امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری که در آن اذن و اراده الهی، مبنای همه حقانیت‌ها بوده و به ظاهر در تنافی با اصل اراده خودبنیان می‌باشد بازشناسی نموده و با لحاظ پذیرش اصل تنوع و تکثر اراده‌ها، نیک‌سرشتی انسان، ناکارآمدی تحمیل و حاکمیت انسان بر سرنوشت خویش و با استناد به برهان‌طلبی، حرمت کتمان حق، ترغیب به محاجه و پیروی از نیکوترین گفتار در آیات قرآن کریم، به این نتیجه رهنمون می‌شود که از منظر امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب که بازتابی روشن از اندیشه‌های سیاسی اسلام است، اولاً چنین تنافی‌ای مردود است و ثانیاً به منظور کشف حقیقت و اتمام حجت و در چارچوب تحفظ از شرع مقدس و امنیت روانی جامعه و سیطره بصیرت بر آرا و افکار، اقامه امنیت سیاسی فردمحور رمز رشد و تعالی جامعه و از جمله راهبردها و ملزومات اساسی جهت تحقق بخشیدن به آرمان‌های نظام مقدس اسلامی است.</p>
<p>واژگان کلیدی</p>	<p>امام خمینی (ره)، آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، امنیت سیاسی فردمحور، اندیشه سیاسی اسلام، حاکمیت الهی.</p>
<p>استناد:</p>	<p>کریمی والا، محمدرضا (۱۴۰۴). تحلیل امنیت سیاسی فردمحور در اندیشه سیاسی اسلام، با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری. مطالعات انقلاب اسلامی. ۲۲ (۱). ۱۷۰ - ۱۴۵. DOI: 10.22034/22.80.139</p>
<p>کد DOI:</p>	<p>https://doi.org/10.22034/22.80.139</p>
<p>ناشر:</p>	<p>دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.</p>

طرح مسئله

از دیرباز نهادینه کردن امنیت، از کارویژه‌های اصلی و اولیه یا حداقلی دولت‌ها بوده و تعهد به آن، از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بقا و پایداری حکومت‌هاست. در فلسفه اسلامی به این مهم اشاره شده و اندیشوران این حوزه معرفتی توجه ویژه‌ای به مقوله امنیت داشته و از ضرورت آن سخن گفته‌اند. به عنوان نمونه فارابی، مؤسس فلسفه سیاسی در اسلام (مهاجرنیا، ۱۳۸۰: ۱۷)، عدالت اجتماعی را در پرتو امنیت حقوق شهروندی، تبیین می‌نماید:

عدل در مرحله اول، عبارت از تقسیم خیرات مشترک شهروندان بین همه آنان و در مرحله بعد، محافظت از حقوق تقسیم‌شده افراد است و این خیرات، شامل سلامت، مال، کرامت، مقام، مرتبه و سایر خیراتی است که همه شهروندان می‌توانند در آنها سهیم باشند (فارابی، ۱۹۷۱: ۷۲).

بدین روی، فارابی هرگاه از توزیع و تقسیم و «تمکّن فی المدینه» سخن می‌گوید، بلافاصله «تحفظ» حقوق مردم، به عنوان یکی از مهم‌ترین سطوح امنیت را مطرح می‌نماید:

... تا حقوق شهروندان حفظ و نگهداری شود و از مداخله رفتارهای جاهلانه و غیرفاضله در حریم آن جلوگیری به عمل آید (فارابی، ۱۹۶۷: ۵۶).

«ویل دورانت»^۱ نیز در کتاب *تاریخ تمدن* چنین متذکر می‌شود: «ظهور تمدن هنگامی امکان‌پذیر است که هرج و مرج و ناامنی پایان پذیرفته باشد» (ویل دورانت، ۱۳۸۱: ۱ / ۵). همان‌گونه که «آبراهام مزلو»^۲ که با نظریه سلسله مراتب نیازهای انسانی، شناخته می‌شود، امنیت را یکی از مهم‌ترین نیازهای طبیعی انسان معرفی می‌کند و در بررسی مراتب نیازهای انسان، نیاز به امنیت را پس از نیازهای فیزیولوژیک بدن قرار می‌دهد (مزلو، ۱۳۷۲: ۷۴).

همان‌گونه که در تفکر حضرت امام علیه السلام، تحقق آرامش و امنیت در تمام ابعادش، به عنوان مقدمه تعالی روحی و معنوی جامعه ضروری است (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۱۹ / ۵۱)، در اندیشه مقام معظم رهبری نیز مقوله امنیت از اساسی‌ترین و اصلی‌ترین نیازهای یک ملت و یک کشور است (۱۳۷۹/۷/۱۸) تا در همه زمینه‌های مادی و معنوی پیشرفت حاصل شود (۱۳۸۹/۹/۱۹)؛ بنابراین امنیت در درجه اول حقوق مردم است (۱۳۷۹/۱۱/۲۵) و مردم در نظام جمهوری اسلامی باید احساس کنند که در جان و مال، فرزندان، ناموس، فکر و عقیده برخوردار از امنیت‌اند (۱۳۸۰/۲/۲۸). بدین‌روی، تعرض به امنیت و حریم

1. Will Durant.

2. Abraham Harold, Maslow.

داخلی مردم، حرام شرعی است (۱۳۹۷/۱۲/۲۷) و تحقق امنیت در نظام جمهوری اسلامی، از جایگاه راهبردی برخوردار است؛ اما این مقوله، سطوح و ابعاد گوناگونی دارد و مسئله اصلی نوشتار پیش رو، جایگاه و امکان تحقق و چارچوب‌های امنیت سیاسی فردمحور به عنوان یکی از سطوح مهم امنیت و از راهبردهای بسیار اساسی در نظام سیاسی اسلام است؛ البته با توجه به اینکه در چنین نظامی، اذن و اراده الهی مبنای همه حقانیت‌ها و مشروعیت‌ها در تمام سطوح حقوقی و سیاسی می‌باشد که به ظاهر با تحقق این بعد از امنیت در تناقض می‌نماید، بحث در رفع این تناقض از جمله رسالت‌های این نوشتار است.

این پژوهش با شیوه اسنادی - تحلیلی و با سازمان‌دهی مباحث در ذیل عناوینی چون مفهوم‌شناسی امنیت و تبیین ضرورت و جایگاه امنیت، امنیت سیاسی و ابعاد آن، رسالت امنیت سیاسی فردمحور، جایگاه اراده‌های خودبنیان انسان در تفکر اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ع) و مقام معظم رهبری، دلایل و شواهد ضرورت امنیت سیاسی فردمحور در جامعه اسلامی، تحقق امنیت سیاسی فردمحور در سیره پیامبر و ائمه (ع) و ملازمات امنیت سیاسی فرد محور به عنوان یکی از راهبردهای مهم در نظام اسلامی به سامان رسیده است.

در پیشینه این پژوهش برخی نوشتارها قابل رصد است؛ نظیر: «امنیت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ع)» اثر داوری اردکانی و شاکری (۱۳۸۸)؛ «امنیت سیاسی افراد و مرجع آن در فقه امامیه» اثر رحمت‌اللهی و همکاران (۱۳۹۴)؛ «امنیت سیاسی افراد و تحقق آن از منظر قرآن کریم» اثر آل غفور و بهروزی لک (۱۳۹۸)؛ «بررسی مبانی مرجع امنیت سیاسی در نظام امنیتی اسلام بر اساس رویکرد دولت محور» اثر نصیری و همکاران (۱۴۰۰)؛ «امنیت سیاسی در اندیشه مقام معظم رهبری» علی قاسمی (۱۳۹۸)؛ اما در این مقاله تمرکز بر ضرورت، ابعاد و ملازمات امنیت سیاسی فردمحور در اندیشه سیاسی اسلام با تأکید بر مواضع امام خمینی (ع) و مقام معظم رهبری و تبیین ضرورت‌های راهبردی در تحقق بخشیدن به این قسم از امنیت سیاسی در نظام جمهوری اسلامی است، البته با توجه به اینکه در چنین نظامی، حاکمیت اراده الهی خاستگاه حقانیت‌ها و مشروعیت‌هاست و این امر در پژوهش‌های پیشین ملاحظه نمی‌شود.

مفهوم‌شناسی امنیت

امنیت از منظر واژه‌شناسی لغوی، مصدر جعلی از ریشه (امن) بوده، در زبان فارسی به «بی‌بیمی»، «ایمن شدن»، «اطمینان»، و «آرامش قلب» (معین، ۱۳۷۵، ۱ / ۳۵۴) و در زبان عربی به «ضدالخوف» معنی شده است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ۱۳ / ۲۱؛ جوهری، ۱۴۱۰، ۵ / ۲۰۷۱؛ طریحی، ۱۴۱۶، ۶ / ۲۰۷).

شیخ طوسی، مفسر برجسته شیعه نیز «امن» را «سكون النفس إلی الأمر» و نقطه مقابل آن را خوف یا «انزعاج النفس من الأمر» معرفی می‌کند (طوسی، [بی‌تا]، ۶ / ۱۹۶). راغب اصفهانی می‌گوید:

امن در اصل آرامش خاطر و آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است ... و واژه امان گاهی اسم است و برای حالتی به کار می‌رود که بر انسان در امنیت حاصل می‌شود و گاهی به چیزی که باعث امنیت می‌شود نیز امان گویند ... ایمان تصدیقی است که همراهش امنیت خاطر است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ۹۱ - ۹۰).

معادل واژه امنیت در زبان انگلیسی، واژه «Security» است و به معنای رهایی از ترس یا نگرانی، امان، اطمینان، حفاظت و صیانت به کار رفته است (https://fastdic.com). آنچه در این کاربردها درخور توجه می‌نمایند، شباهت معانی لغوی امنیت در زبان‌های گوناگون می‌باشد که حکایت از وجود مدلول نسبتاً مشابهی نزد زبان‌شناسان مختلف از واژه امنیت دارد (افتخاری، ۱۳۹۱: ۸۰). این واژه در اصطلاح، با تبیین‌های گوناگون و متفاوتی شناسانده شده است (همان: ۷۶ - ۷۷)؛ اما فارغ از بررسی تفصیلی آنها، می‌توان امنیت را حالتی دانست که انسان با احساس آرامش و آسودگی توانایی‌ها، امکانات و دارایی‌های خود را مصون از هر خطر و تهدیدی بداند و از فرصت‌ها بهره‌گیرد. بنابراین، می‌توان امنیت را حاصل بهره‌گیری از فرصت‌ها و ناامنی را حاصل گرفتار شدن در حصار تهدیدها دانست (خلیلی، ۱۳۸۱: ۴۲۸). در کاربرد وصفی این واژه در قرآن کریم، نظیر آیات شریفه: «وَهَذَا الْبَلَدُ الْأَمِينُ» (تین / ۳) و «قَرِیَّةٌ كَانَتْ أَمْنَةً» (نحل / ۱۱۲) نیز معنای اطمینان، آرامش و فراغت از هرگونه تعرض و تهدید را می‌توان ملاحظه نمود. همان‌گونه که امام صادق (ع) در تفسیر آیه شریفه «وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا» (آل عمران / ۹۷) فرمودند:

مقصود این است که هر فردی که از چیزی ترسان باشد و به شهر [مکه] پناه ببرد، مصون از تعرض خواهد بود؛ مگر آنکه حدی از حدود الهی شامل وی شده باشد که باید بر او جاری شود و (گریزی از آن نیست) (حرّ عاملی، ۱۴۰۹: ۱۳ / ۲۲۹؛ مجلسی، ۱۴۰۳: ۹۶ / ۷۴).

ضرورت و جایگاه امنیت در جامعه اسلامی

امنیت شاخص مهم جامعه اسلامی است. مقام معظم رهبری در رابطه با جایگاه بالارزش آن می‌فرماید: «امنیت ... برای زندگی مردم و یک جامعه، گاهی از نان شب واجب‌تر و مهم‌تر است. خداوند متعال در قرآن کریم در مقام ذکر نعمت‌های بزرگ خود به جامعه، می‌فرماید: «الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ»؛ یعنی گرسنگی و ناامنی در مقابل امنیت و راحتی و رفاه قرار دارد؛ اینها دو عنصر مقابل و

مهمند» (۱۳۸۳ / ۷ / ۱۵) و در واقع خداوند با فراز «وَأَمْتَهُمْ مِنْ خَوْفٍ» (قریش / ۴) «یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌های خود را نعمت امنیت به شمار می‌آورد و آن را به رخ آن مردمی که مخاطب این معنا بودند، می‌کشد» (۱۳۸۶ / ۸ / ۱۶).

ارجمندی این نعمت در تفکر اسلامی، تا آنجاست که معنای آن، در همه مشتقات کلمه «سلام» به عنوان سنت تحیت در اسلام، جاری است (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۱۰ / ۵۳)؛ و سلام دادن در حقیقت اعلام امنیت از تعدی و ظلم از ناحیه سلام‌دهنده به شخصی است که به وی سلام می‌دهد (همان: ۵ / ۴۷)؛ و دستور قرآن کریم به آحاد مسلمانان چنین است:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (نور / ۲۷).

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! در خانه‌هایی غیر از خانه خود وارد نشوید تا اجازه بگیرید و بر اهل آن خانه سلام کنید؛ این برای شما بهتر است؛ شاید متذکر شوید!

جواب سلام حتی در حال اقامه نماز واجب است؛ چراکه به فرموده پیامبر اکرم ﷺ «السَّلَامُ تَطَوُّعٌ وَ الرَّدُّ فَرِيضَةٌ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷۵ / ۲۴۳) و این نشانگر اهتمام اسلام بر پایداری و فراگیری این سنت شریف می‌باشد. در واقع پیام این رفتار، آن است که در آیین مقدس اسلام برای نفی کدورت‌ها، کینه‌توزی‌ها و حاکم کردن صلح و امنیت در جامعه انسانی، یک شعار عملی و کاربردی طراحی شده است تا در روابط اجتماعی، تعامل افراد با یکدیگر توأم با سلامت‌خواهی و اعلام امنیت باشد.

قرآن کریم، خدای تعالی را با واژه «مؤمن»، یعنی مبدأ و معطی امنیت (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۱۹ / ۲۲۲)، وصف می‌کند: «هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ» (حشر / ۲۳) و این نشانگر ارزش قدسی امنیت است که از سوی خدای تعالی، مرتبه ناب و راستین آن بر دل‌های مؤمنان ارزانی می‌شود: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ» (فتح / ۴).

با توجه به بایستگی امنیت، پیامبر اسلام ﷺ بعد از استقرار در مدینه به عنوان یک سیاستمدار، با تصویب یک نظام نامه، امنیت شهروندان حاضر در مدینه را در فرایندی مردمی و نه ناشی از دستورات حکومتی، معین فرمود:

وَإِنَّ الْمُؤْمِنِينَ الْمُتَّقِينَ عَلَى مَنْ بَغَى مِنْهُمْ أَوْ ابْتَغَى دَسِيسَةً ظَلَمَ أَوْ إِثْمَ أَوْ عُذْوَانٍ أَوْ فَسَادٍ بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَإِنْ أَيْدِيهِمْ عَلَيْهِ جَمِيعُهُمْ وَلَوْ كَانَ وَكَلَدَ أَحَدِهِمْ.

مؤمنان و پرهیزگاران بر علیه هر کسی که از میان خودشان به آنان تجاوز کرده و یا

کسی که در پی ظلم و دشمنی و ایجاد فساد در میان مؤمنان است با یکدیگر متحد خواهند بود؛ حتی اگر فرزند یکی از آنها باشد (ابن کثیر، ۱۹۸۸: ۳ / ۲۲۵).

در این نظام‌نامه بر امنیت یهودیان مدینه نیز تأکید شده است:

وَإِنَّهُ مَنْ تَبِعَنَا مِنْ يَهُودٍ فَإِنَّ لَهُ النَّصْرَ وَالْأُسُوءَةَ غَيْرَ مَظْلُومِينَ وَلَا مُتَنَاصِرِينَ عَلَيْهِمْ.

و هر کس از یهودیان که تابع ما باشد [او در صدد دسیسه و توطئه نباشد] از او یاری و پشتیبانی به تساوی خواهد شد و بر آنان ستم نخواهد رفت و بر ضد ایشان کسی را یاری نخواهند داد (همان).

حال که به اختصار با مفهوم امنیت و جایگاه آن آشنا شدیم، سخن را پیرامون امنیت سیاسی و ابعاد آن به عنوان یکی از سطوح مهم امنیت، پی می‌گیریم.

امنیت سیاسی و ابعاد آن

رویکرد غالب بر ادبیات امنیتی، تا دهه ۱۹۸۰ م. تقلیل‌گرایانه بود و امنیت با بقا و حفظ فیزیکی نظام سیاسی و حکومت، مساوی قلمداد شده، تهدید امنیتی به منزله خطراتی بود که از جانب ابزار نظامی متوجه جان، مال، سرزمین و حاکمیت کشورها می‌شد. در این چارچوب، تهدید اصلی امنیت هر کشوری، تهدید نظامی و تنها راه مقابله با آن نیز به کارگیری سخت‌افزارهای نظامی می‌باشد (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۷)؛ (عبدالله خانی، ۱۳۸۳: ۱۴۰) اما به دنبال پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی و بین‌المللی، مفهوم امنیت و ابعاد آن نیز در ادبیات مطالعات راهبردی و امنیتی، مورد توجه گسترده محققان قرار گرفت (درویشی، ۱۳۸۹: ۶۱). آنان بر این نکته تأکید داشتند که مفهوم امنیت نباید صرفاً به حوزه مسائل و تهدیدات نظامی محدود شود. امنیت معنای عام‌تری است که نه فقط می‌توان آن را در عرصه نظامی به کار بست، بلکه در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی نیز قابلیت کاربرد دارد (شیهان، ۱۳۸۸: ۶۴).

اوج این رویکرد و تنوع‌بخشی به ابعاد امنیت را می‌توان در بیانیه‌ها و قطعنامه‌های صادره از سوی سازمان ملل و گزارش برنامه عمران ملل متحد در دهه ۱۹۹۰ مشاهده کرد که در آنها، مفهوم وسیع و گسترده امنیت انسانی مورد توجه قرار گرفت. در سند ۱۹۹۴ برنامه توسعه ملل متحد، امنیت انسانی وضعیتی تعریف می‌شود که در آن، مردم از قیدوبندها و فشارهای روحی و روانی که مانع رشد انسان می‌شود، آزاد و رها می‌شوند. در این برنامه، تأمین امنیت انسانی مستلزم رویکردی هفت‌بُعدی است که در آن، ابعاد اقتصادی، غذایی، بهداشتی، زیست محیطی، شخصی، اجتماعی و سیاسی امنیت مورد توجه قرار می‌گیرد (همان، ۱۳۸۸: ۱۴۲ - ۱۴۱).

بدین ترتیب در مباحث امنیت‌پژوهی، ابعاد تازه‌ای مطرح گردید و «امنیت سیاسی» به عنوان یکی از مهم‌ترین سطوح امنیت، مورد توجه اندیشوران علوم سیاسی و اجتماعی قرار گرفت.

اصطلاح یا مفهوم «امنیت سیاسی» را نخستین بار، باری بوزان^۱ در کتاب *مردم، دولت‌ها و هراس* در بحث از اقسام امنیت جامعه، طرح و تفصیل داد. از نظر وی، امنیت جوامع بشری به پنج دسته امنیت نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تقسیم می‌گردد که البته سخت به یکدیگر مرتبطاند (بوزان ۱۳۷۸: ۳۴). رابرت ماندل^۲ نیز در کتاب معروف *چهره متغیر امنیت ملی* در تقسیم‌بندی دیگری امنیت سیاسی را از عناصر امنیت ملی برشمرده است (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۸).

مروری اجمالی بر تعاریف ارائه‌شده در باب امنیت سیاسی، ما را به این نکته رهنمون می‌شود که دو سطح متفاوت «امنیت سیاسی دولت‌محور» و «امنیت سیاسی فردمحور» را در تعریف و تبیین آن می‌توان ملاحظه کرد. امنیت سیاسی در گستره نخست، ناظر بر ثبات سازمانی دولت‌ها، سیستم‌های حکومتی و ایدئولوژی‌هایی دانسته می‌شود که به این دولت‌ها «مشروعیت» می‌بخشد (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴). در این قسمت، امنیت سیاسی، مهار تهدیداتی است که به گونه‌ای «موجودیت نظام سیاسی» را تهدید می‌کنند؛ اما سطح دوم، امنیت سیاسی را در گستره فردی، مورد توجه و مطالعه قرار داده و معتقد است تأمین امنیت سیاسی در این سطح، به تأمین امنیت کلی جامعه و دولت منجر می‌شود. در این رویکرد که مطمح نظر در این پژوهش است، امنیت سیاسی در گستره افکار و آرای سیاسی مراد است، هرچند این هدف نافی اهمیت امنیت سیاسی دولت‌محور از منظر اندیشه سیاسی اسلام نمی‌باشد که مراد از آن بهره‌گیری از ابزارهای حکومتی و اقتدار برای مهار تهدیداتی است که به گونه‌ای موجودیت نظام سیاسی را در معرض خطر قرار می‌دهد و اندیشه سیاسی اسلام نسبت به آن حائز مواضعی اصولی است که می‌توان در پژوهشی مستقل بدان پرداخت.

اما تحقق این بعد از امنیت سیاسی امری بایسته است که به بیان امام خمینی (ره) در طول حاکمیت رژیم پهلوی از مردم ایران ستانده شده بود. ایشان در ترسیم وضعیت آن دوره می‌گویند:

سازمان امنیت ایران به دستور شاه به صورت اداره تفتیش عقاید قرون وسطایی درآمد و با مخالفان حزب تحمیلی شاه، که اکثریت قاطع ملت متدین است، با انواع تهدیدها و اهانت‌ها و ضرب‌ها و شکنجه‌های وحشیانه رفتار می‌کنند. ملت ایران، از علمای دین تا دانشگاهی و از بازاری تا زارع و از کارگر تا اداری و کارمند جزء، باید معتقد به عقیده شاه باشند؛ گرچه بر خلاف اسلام و مصالح مسلمین و ملت باشد، گرچه استقلال ملت و آزادی همه را بر باد دهد! (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۳ / ۱۰۰)

1. Barry Buzan.

2. Robert Mundell.

مگر در دانشگاه اگر یک معلمی، یک استادی، بخواهد یک چیزی بگوید، قدرت دارد؟ مگر سازمان امنیت به امر «علیحضرت» می‌گذارد که یک همچو حرفی بشود؟ (همان: ۳ / ۳۰۷) طوری کردند که اعتماد ما هم به خودمان تمام شد. استقلال فکری ما را، استقلال روحی ما را، از دست ما گرفتند. این بدتر از آن استقلال گرفتنی بود که کشور ما استقلال نداشت. ما روحیه خودمان را از دست داده بودیم ... مردم را جوری بار آوردند که سلب اطمینان کردند از خودشان، استقلال فکری را از ما گرفتند. ما در فکر و در اندیشه و در روح وابسته شدیم. (همان، ۸ / ۲۳)

بدین‌روی از نگاه مقام معظم رهبری «یکی از بزرگ‌ترین مظاهر استقلال انسان، استقلال فکری است» (۱۳۸۱/۱۱/۱۶) تا با تحقق آن نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت شهروندان نسبت به عدم تضییع حقوق سیاسی خود، توسط دولت و سازمان‌های سیاسی ایجاد شود و اینکه آزادانه در فعالیت‌های سیاسی می‌توانند مشارکت داشته، به بیان آرا و اندیشه‌های خود در چارچوب هنجارهای قانونی بپردازند و همچنین احساس کنند رسانه‌ها، آزادانه و بدون ترس می‌توانند به انعکاس مطالب و وقایع سیاسی کشور بپردازند (حیدری و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۳۶).

رسالت امنیت سیاسی فردمحور

بر اساس مطالب پیش‌گفته، روشن می‌شود که رسالت امنیت سیاسی فردمحور، پاسداشت خودمختاری اراده انسان به مثابه موجودی عقلانی است که حق دارد در مورد سرنوشت خویش، تصمیم‌گیری کند تا با شاخص حق تحقیق و بررسی همه عقاید و گرایش‌های سیاسی و امکان‌بخشی در به‌کارگیری و تبلیغ عقاید سیاسی، مشارکت سیاسی مردم را برای تعیین سرنوشت خود تسهیل نماید.

امنیت سیاسی با چنین رویکردی، مستلزم خودبنیانی اراده‌ها^۱ و خودتحمیلی قوانین و نظام‌های سیاسی حاکم بر مردم می‌باشد و بدین‌روی، برای بررسی جایگاه امنیت سیاسی فردمحور در اندیشه سیاسی اسلام، ابتدا لازم است به اختصار ماهیت نظام سیاسی اسلام مبتنی بر اراده الهی توضیح داده شود و سپس نظرگاه اسلام با تأکید بر آرا و اندیشه‌های امام خمینی (علیه السلام) و مقام معظم رهبری راجع به اراده انسان‌ها مورد تحقیق و تحلیل قرار گرفته، روشن شود که در این نظام فکری جایگاه هر دو اراده به نحو کاملاً منطقی و عقل‌پسند مقبول و محفوظ می‌باشد.

حاکمیت اراده الهی، خاستگاه مشروعیت‌ها

بنابر اندیشه سیاسی اسلام، خداوند مالک حقیقی: «ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» (زمر / ۶)؛

1. Autonomy.

«تَبَارَكَ الَّذِي يَبْدِئُ الْمُلْكَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (ملک / ۱) و صاحب اختیار و ربّ العالمین است: «لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ» (اعراف / ۵۴)؛ «ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ» (غافر / ۶۴)؛ «فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبُّ الْعَالَمِينَ» (جاثیه / ۳۶)؛ «هُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ» (انعام / ۱۶۴)؛ و به طور انحصاری، صاحب ولایت و حاکمیت بر جامعه انسانی است: «وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ» (عنکبوت / ۲۲)؛ «إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ» (یوسف / ۴۰) و بر این اساس، قرآن کریم در فرازهایی از سوره مبارکه مائده و با تعابیر مختلف، هرگونه حاکمیت خارج از حدود و قوانین خداوند را باطل و محکوم می‌شمارد:

... مَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ * ... فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ... * وَأَنْ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ * أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ. (مائده / ۵۰ - ۴۷)

لازم است توجه شود که تعبیر: «وَأَنْ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ» به روشنی گویای آن است که در جوامع انسانی باید اراده خداوند، حاکم باشد و لذا از حکومت‌هایی که از اراده غیر خدا تبعیت می‌کنند، با عنوان حکومت جاهلی یاد می‌کند: «أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ» و دستور پیکار با کسانی را می‌دهد که به قوانین خداوند پایبند نبوده، خود را ملزم به پیروی از دین حق نمی‌دانند:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ (توبه / ۲۹).

وقتی حاکمیت بالذات و ولایت حقیقی خدای هستی‌بخش، مسیطر بر تمام شئون زندگی اجتماعی و سیاسی انسان است، روشن می‌شود که در تفکر سیاسی اسلام، مستند و مبنای هر مشروعیت و حقانیتی صرفاً اراده خدای تعالی است. امام خمینی رحمته الله در رساله اجتهاد و تقلید، در توجه و التزام به این مبنا می‌نویسند:

تردیدی نیست که بر طبق اصل اولی، حکم احدی درباره دیگری نافذ نیست، چه آن حکم، حکم قضایی باشد و چه غیر آن، و چه حاکم آن، پیامبر باشد یا غیر او، و صرف نبوت، رسالت، وصایت و یا علم در هر درجه‌ای و نیز دیگر فضایل، موجب نمی‌شود که حکم آن صاحب فضیلت، نافذ بوده و گردن نهادن به آن لازم باشد. آنچه عقل بدان حکم می‌کند؛ این است که حکم خداوند در حق بندگان نافذ است؛ چراکه او مالک و خالق آنها بوده و هرگونه تصرف و دخالتی در کار آنها، تصرف در ملک و سلطنت خود

اوست؛ از این رو تنها او استحقاق ذاتی فرمانروایی و سلطه بر همه موجودات را دارد و سلطه و نفوذ فرمان و حکم دیگران، به جعل و تنفیذ او نیازمند است (امام خمینی، ۱۳۸۴: ۱۸).

لذا مقام معظم رهبری در تبیین این مبنا می‌فرماید: «در اسلام هیچ ولایت و حاکمیتی بر انسان‌ها مقبول نیست، مگر اینکه خدای متعال مشخص کند» (۲۶ / ۹ / ۱۳۸۲)؛ و کارکرد حقیقی نظر و رأی مردم، در پذیرش و تقویت این نظام سیاسی خواهد بود. حال بنابر چنین رویکردی، برای تبیین جایگاه امنیت سیاسی فردمحور، ابتدا لازم است شأن و جایگاه اراده‌های انسان در این نظام فکری بررسی شود.

جایگاه اراده‌های خودبنیان انسان

در ارزیابی موضع تفکر اسلامی و بازتاب آن در اندیشه‌های امام خمینی رحمته الله علیه و مقام معظم رهبری، در خصوص اراده‌های انسان، لازم است موارد زیر مورد توجه قرار گیرد:

اولاً، در جامعه اسلامی برقراری رابطه امن و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز افکار، امری معمول و کاملاً پسندیده است: «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * ... * لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ» (کافرون / ۱ و ۶)؛ چراکه اساساً تنوع افکار و اراده‌ها ریشه در مشیت الهی دارد: «وَكُودُ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَكَأَنَّهُمْ مِثْلَ حَمِإٍ مُّنتَسِفٍ» (هود / ۱۱۸) و از نگاه قرآن کریم، وظیفه نبی گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نه حذف اراده‌های غیرهمسو یا یکپارچه‌سازی آنها، بلکه آزادسازی اراده‌ها از بند استظلام، استضعاف، امیال دون انسانی و خرافه‌گرایی است: «وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ» (اعراف / ۱۵۷)؛ اما این رسالت، آنگاه جامه عمل خواهد پوشید که انظار و اراده‌های مردمان، در فضایی منطقی، عقلانی، آزاد و امن، امکان ظهور یابند تا با تضارب آرا و اندیشه‌ها، زمینه برای بروز حق آماده گردد. لذا در رابطه با ضرورت تکثر آرا و سلايق، امام خمینی رحمته الله علیه می‌فرماید:

اگر در یک ملتی اختلاف سلیقه نباشد، این ناقص است. اگر در یک مجلسی اختلاف نباشد، این مجلس ناقصی است. اختلاف باید باشد، اختلاف سلیقه، اختلاف رأی، مباحثه، جار و جنجال اینها باید باشد؛ لکن نتیجه این نباشد که ما دو دسته، بشویم دشمن هم (همان، ۲۱ / ۴۷).

مقام معظم رهبری نیز می‌فرماید:

معتقدم که آزادی قلم و بیان، حق مسلم مردم و مطبوعات است ... معتقدم اگر

جامعه‌ای مطبوعات آزاد و دارای رشد و قلم‌های آزاد و فهمیده را از دست بدهد، خیلی چیزهای دیگر را هم از دست خواهد داد (۱۳۷۹/۱۲/۹).

بدین‌روی اراده‌ها و افکار متکثر که نتیجه تفاوت باورها و عقایدی است که گاه بر منطق و استدلال و گاه بر وهم و خیال استوار بوده و گاهی نتیجه عادت و رسوم است و ممکن است درست یا نادرست باشد، از نگاه اسلام پذیرفته شده و اهانت به هر فکر و عقیده‌ای، حتی عقاید و مقدسات بت‌پرستان و مشرکان، امری ناپسند است: «وَكَلَّا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ» (انعام / ۱۰۸). هرچند این به معنای حق دانستن هر فکر باطل و خرافه‌ای نیست، بلکه بدین معناست که لازم است هر فکر و عقیده‌ای حکیمانه مورد نقد و بررسی قرار گیرد: «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ يَتْلِي هِيَ أَحْسَنُ» (نحل / ۱۲۵) همان‌گونه که حضرت امیرمؤمنان (علیه السلام) در سخنی، به برخی از یاران خود که معاویه و پیروانش را دشنام می‌دادند، فرمودند:

إِنِّي أَكْرَهُ لَكُمْ أَنْ تَكُونُوا سَبَّائِينَ وَلِكَيْتُمْ لَوْ وَصَفْتُمْ أَعْمَالَهُمْ وَذَكَرْتُمْ حَالَهُمْ كَانَ أَصَوَّبَ فِي الْقَوْلِ وَأَبْلَغَ فِي الْعُدْرِ (نهج البلاغه: خ ۲۰۶).

بر این اساس مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

از وجود مخالف نباید انسان تعجب بکند، نباید انسان خشمگین بشود، نباید انسان بیمناک بشود ... هر انسانی، هر فکری، هر جهتی و جهت‌گیری و جریانی، یک عده مخالف دارد. (۱۳۹۳/۵/۱)

انسان بایستی حلم به خرج دهد. حلم یعنی ظرفیت و تحمل صدای مخالف را داشتن. (۱۳۸۵/۶/۶)

ثانیاً در بینش اسلام، آفرینش انسان در همه شئون و جهات به نیکوترین وجه، صورت گرفته است: «لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ» (تین / ۴) و آیاتی که وظیفه نبی گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) را یادآوری و تنبه اعلام می‌کنند: «فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ» (غاشیه / ۲۱) و در پنج آیه دیگر با واژه «فَذَكِّرْ» یا «وَذَكِّرْ» به پیامبر امر فرموده که تذکردهنده باشد (انعام / ۷۰)؛ (ق / ۴۵)؛ (ذاریات / ۵۵)؛ (طور / ۲۹)؛ (اعلی / ۹) و آیاتی که قرآن را «تذکره»، یعنی وسیله یادآوری، معرفی نموده است: «كَلَّا إِنَّهُ تَذَكُّرٌ» (مدثر / ۵۴)؛ (عبس / ۱۲) گواه بر این است که از منظر اسلام، گرایش درونی انسان بر فطرت الهی بوده و اراده‌های برخاسته از چنین ذاتی، ارجمند و گران‌مایه است و هرگونه میل به آلودگی و اراده تباهی، امری عارضی است که در نتیجه سوء اختیار انسان حاصل شده و با فطرت الهی او ناهمگون می‌باشد. امام خمینی (علیه السلام) در

تبیین این حقیقت می‌فرمایند:

انسان از اول با فطرت خوب به دنیا آمده؛ با فطرت الهی به دنیا آمده (كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَي الْفِطْرَةِ) که همان فطرت انسانیت، فطرت صراط مستقیم، فطرت اسلام، فطرت توحید است. این تربیت‌هاست که یا همین فطرت را شکوفا می‌کنند و یا جلوی شکوفایی فطرت را می‌گیرند. (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۱۴ / ۳۳).

مقام معظم رهبری نیز در تأیید این بیان متذکر می‌شوند:

فطرت انسان گرایش به خدای متعال و به توحید و به مرکز واحد متعالی‌ای است که همه انگیزه‌های انسان‌ها، همه احساسات انسان‌ها در آنجا می‌توانند مجتمع شوند و کنار هم قرار گیرند (۱۳۸۶/۷/۲۱).

لذا در موضعی دیگر تأکید می‌کنند:

ما برای انسان‌ها کرامت قائلیم، برای رأی آنها ارزش قائلیم و حضور آنها را وسیله‌ای می‌دانیم برای اینکه اهداف الهی تحقق پیدا کند و بدون آن امکان‌پذیر نیست (۱۳۹۰/۱۲).

ثالثاً از منطق قرآن کریم، اکراه و تحمیل بر اراده‌ها در پذیرش رأی و عقیده‌ای خاص و جزم‌گرایی، بی‌ارزش و آسیب‌زاست. این منطق به عنوان یک اصل راهبردی در اندیشه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری منعکس است. حضرت امام (ره) در این رابطه تأکید می‌کنند:

ما بنای بر این نداریم که یک تحمیلی به ملتمان بکنیم. اسلام به ما اجازه نداده است که دیکتاتوری بکنیم. ما تابع آرای ملت هستیم. ملت ما هر طور رأی داد ما هم از آنها تبعیت می‌کنیم. ما حق نداریم. خدای تبارک و تعالی به ما حق نداده است، پیغمبر اسلام به ما حق نداده است که ما به ملتمان یک چیزی را تحمیل بکنیم. (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۱۱ / ۳۴)

مردم در انتخابات آزادند و احتیاج به قیم ندارند، و هیچ فرد و یا گروه و دسته‌ای حق تحمیل فرد و یا افرادی را به مردم ندارند. (همان، ۲۱ / ۱۰)

اینجا آرای ملت حکومت می‌کند. اینجا ملت است که حکومت را در دست دارد. این ارگان‌ها را ملت تعیین کرده است. و تخلف از حکم ملت برای هیچ یک از ما جایز نیست و امکان ندارد. (همان، ۱۴ / ۱۶۵)

و این بدان روست که به بیان مقام معظم رهبری:

[اساساً] در همه محیط‌ها، تحجّر، ایستایی و پایبند بودن به جزمی‌گرایی‌هایی که بر انسان تحمیل شده - بدون اینکه منطق درستی به دنبالش باشد - یک بلاست (۱۳۷۹/۱۲/۹).

همان‌گونه که خداوند به پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ» (یونس / ۹۹) و در آیه‌ای دیگر می‌فرماید که اجبار نتیجه‌بخش نیست: «وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعَيْدٍ» (ق / ۴۵) در اینجا ممکن است پرسیده شود: آیا حکم ارتداد در دین اسلام، تحمیل دین بر اندیشه‌ها و اراده‌ها نیست؟ در پاسخ گوییم: دین امری قلبی و اعتقادی است و امور قلبی، اجبارناپذیر است؛ اما کسی که از روی اندیشه و فکر، اسلام را پذیرفته، ملتزم به احکام آن نیز شده است؛ یعنی مثلاً اگر شراب بخورد، حد بر او جاری می‌گردد. حال اگر ترجیح شخصی بر خروج از اسلام بود، نمی‌تواند از محدوده حریم و آزادی فردی فراتر برود و موجبات وهن، استهزا و تخریب اسلام و جامعه اسلامی شود. سیره ائمه علیهم‌السلام در برخورد با منتقدان اسلام و کسانی که در اثر شبهه و تصور ناصحیح از اسلام، برخی حقایق آن را انکار یا مورد اشکال قرار می‌دادند، همیشه هدایت و تبیین حقایق برای رفع شبهه از ذهن ایشان بوده است. این رفتار نشان می‌دهد که مجازات مرتد، در مورد کسانی است که در غیر مقام استدلال و یافتن حقیقت، قصد تبلیغ علیه دین را دارند. همان‌گونه که ریشه تاریخی حکم ارتداد در جامعه اسلامی، مقابله با توطئه‌ای بوده است که گروهی از یهودیان بر علیه اسلام ترتیب داده بودند:

وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَآكُفُّوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (آل عمران / ۷۲).

سران یهود، با این کار می‌خواستند مسلمانان را نسبت به عقایدشان متزلزل و جامعه را به تفرقه و تشتت بکشانند.

در همین راستا ممکن است از فلسفه تشریع جهاد در اسلام سؤال شود. در پاسخ باید گفت، اول اینکه جنگ، در صورتی که تجاوز و غصب باشد، بد است و گرنه حتی شروع جنگ برای دفاع از مظلوم و حمایت از حقوق انسانی، کاملاً پسندیده است؛ دوم اینکه مراد از «جهاد» تحمیل دین به زور شمشیر نیست، بلکه جهاد نیز در راستای آزادی اندیشه است؛ به این معنی که گردن‌کشان و حاکمان مستکبری که جسم و فکر مردم را به بند کشیده‌اند را از میان برمی‌دارد تا حقیقت به گوش همگان برسد، آنگاه مردم را مخیر می‌کند هر آیینی که می‌خواهند انتخاب کنند: «وَكُفُّوا آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ»

(آل عمران / ۱۱۰)؛ به هر حال اختیار با خودشان است. مانند رفتاری که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با مسیحیان نجران، یهودیان مدینه و... کرد؛ چراکه شالوده و بنای دین بر ایمان و یقین استوار است و برای آن جز منطق و استدلال راهی وجود ندارد.

رباعاً؛ از نگاه اسلام، انسان حاکم بر سرنوشت خویش است:

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (انسان / ۳)؛ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ (کهف / ۲۹).

حتی راز پنهان بودن زمان قیامت، آزادی عمل انسان‌ها در رفتارها و تعیین سرنوشت خویش است:

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِيُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى؛ (طه / ۱۵).

به طور قطع رستاخیز خواهد آمد! می‌خواهم آن را پنهان کنم، تا هر کس در برابر سعی و کوشش خود، جزا داده شود!

به فرموده این آیه شریفه، با مخفی بودن زمان قیامت، نوعی آزادی عمل برای همگان پیدا می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۱۳ / ۱۷۱). بر این اساس از منظر امام خمینی رحمه الله:

هر ملتی حق دارد خودش تعیین کند سرنوشت خودش را. این از حقوق بشر است. (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۳ / ۵۰۳)

از حقوق اولیه هر ملتی است که باید سرنوشت و تعیین شکل و نوع حکومت خود را در دست داشته باشد. (همان، ۳۶۷ / ۴).

حضرت امام رحمه الله در تبیین این موضع، به اصول پذیرفته‌شده در دنیا اشاره کرده می‌فرمایند:

همه عالم این مطلب را قائل هستند که هر بشری نسبت به سرنوشت خودش آزاد است، می‌تواند رأی آزاد بدهد؛ هر مملکتی [بخواهد] سلطان اگر داشته باشد تعیین کند، رئیس‌جمهور اگر بخواهد داشته باشد تعیین کند، حکومت بخواهد تعیین کند برای مملکتش، هر شکلی که این افراد مملکت بخواهند اداره بشوند، به حسب حقوق بشر آن شکل باید مُمضی باشد (همان، ۲۴۴ / ۵).

همان‌گونه که در منظومه فکری مقام معظم رهبری، انسان مختار و آزاد آفریده شده و آزادی عمل، ریشه در جهان‌بینی توحیدی و الهی دارد (۱۳۶۵/۱۰/۱۹ و ۱۳۷۷/۶/۲۱) و «جزء فطرت مردم محسوب می‌شود» (۱۳۷۸/۱/۱)، بر این اساس «مبارزه برای آزادی، یک تکلیف است، چون مبارزه برای یک امر الهی است» (۱۳۷۷/۶/۲۱).

با ملاحظه مباحثی که ذیل دو عنوان «حاکمیت اراده الهی، خاستگاه مشروعیت‌ها» و «جایگاه اراده‌های خودبنیان در تفکر اسلامی» مطرح شد، اولاً روشن می‌شود که آنچه از تناقض ظاهری میان اراده الهی به عنوان خاستگاه همه مشروعیت‌ها و اراده‌های خودبنیان انسان ملاحظه می‌شد، بی‌پایه و اساس است و ثانیاً در حقیقت به این مهم رهنمون می‌شویم که تفکر اسلامی و بازتاب آن در اندیشه امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری، متضمن امنیت سیاسی برای افکار و انظار متنوع است و هرگز بنابر دیگر آیینی اراده^۱ نیست، تا قوانین اراده، به مثابه قوانین حاکم بر علیّت طبیعی، خودانگیخته و خودمختار نباشد. بی‌تردید در تفکر اسلامی بر خودمختاری انسان صحنه گذارده می‌شود و نمی‌توان پایه‌های حاکمیت دینی را استوار بر رعیت صرف بودن مردم دانست تا عنان انحصاری و مستقل امور، در اختیار گروهی خاص فرض شود و هیچ نظارت، نقد و یا مخالفتی با آنان برتافته نباشد. بدین‌روی تأکید امام خمینی علیه السلام بر این است:

همه ملت موظفند که نظارت کنند بر این امور. نظارت کنند اگر من یک پایم را کنار گذاشتم، کج گذاشتم، ملت موظف است که بگویند پایت را کج گذاشتی، خودت را حفظ کن (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۸ / ۵).

در تبیین بیشتر این دو امر مهم، در ادامه مباحث، هم‌گستره امنیت سیاسی و هم شواهد قرآنی بر ضرورت تحقق آن، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مطلوبیت امنیت سیاسی در گستره مسائل سیاسی - اجتماعی

در اندیشه اسلامی که در حقانیت و قوت استدلال آن تردیدی نیست، امنیت سیاسی برای نقد و اظهار مخالفت، امری پذیرفته شده و مطلوب است. بی‌شک، انگیزه عمده کسانی که با ارباب و ناامنی، سخن مخالفان خود را برنمی‌تابند، به دلیل ضعف در استدلال و نداشتن اعتماد به نظریات خودشان است و به بیان شهید مطهری علیه السلام:

هر مکتبی که به ایدئولوژی خودش ایمان و اعتماد دارد، ناچار طرفدار آزادی اندیشه و تفکر است. هر مکتبی که ایمان و اعتمادی به خود ندارد جلو آزادی اندیشه و تفکر را می‌گیرد، می‌خواهد مردم را در یک محدوده خاصی نگه دارد و نگذارد که تفکر کنند یا فکر خود را ابراز کنند (مطهری، ۱۳۷۷: ۲۴ / ۱۲۳).

بر همین اساس رهبر معظم انقلاب فرمودند:

نقد منصفانه و متقابلاً نقدپذیری متواضعانه هر دو لازم است. (۱۳۸۶/۲/۲۵)

آزادی فکر و بیان، یکی از ارزش‌های انقلاب بود. مردم می‌خواستند آزادانه فکر کنند. آن روز [دوران رژیم طاغوت]، آزادی فکر، آزادی بیان و آزادی تصمیم‌گیری هم نبود. مردم این را نمی‌خواستند. (۱۳۷۹/۲/۲۳)

انقلاب آمد فضای آزاد را، فضای نقد را، فضای اصلاح را، فضای تذکر را، حتی فضای مخالفت و اعتراض را برای مردم باز کرد. (۱۳۸۹/۱۱/۱۵).

این مواضع بر مبنای مطلوبیت امنیت سیاسی برای نقد و اظهار مخالفت، در بینش اسلام است که حق یک‌جانبه و تضایف‌ناپذیر، صرفاً از آن ذات ربوبی است و دیگر حقوق، بی‌استثنا آمیخته با مسئولیت و وظیفه است و مهم‌ترین حق طرفینی در این اندیشه، حقوق و وظایف متقابل مردم و حکومت است که در عرض یکدیگر جعل شده است. به این معنا که در نظام سیاسی اسلام، سخن از حقوق یک‌طرفه حاکمان نیست، بلکه مسیری دو طرفه طراحی شده و تحت عنوان «حقوق متقابل دولت و ملت» ارائه گردیده است (جعفر پیشه، ۱۳۸۳: ۵۲). به فرموده مولی علی علیه السلام: «فَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِي عَلَيْكُمْ حَقًّا بِرِوَايَةِ أَمْرُكُمْ وَ لَكُمْ عَلَيَّ مِنَ الْحَقِّ مِثْلُ الَّذِي لِي عَلَيْكُمْ» (نهج البلاغه، خ / ۲۱۶).

دلائل و شواهد قرآنی بر ضرورت امنیت سیاسی فردمحور در جامعه اسلامی

۱. برهان طلبی از مخالفان

برهان طلبی قرآن کریم از مخالفان خود، شاهد ملحوظ بودن امنیت سیاسی برای آرای مخالف و وجود جامعه آزاداندیش است. برای نمونه، خداوند در قرآن کریم در مقام تخطئه گمانه‌های نادرست اهل کتاب، می‌فرماید: «قَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» (بقره / ۱۱۱). قرآن کریم حتی از بت‌پرستان مشرک، برای اثبات عقیده شرک‌آمیزشان، برهان و دلیلی قاطع مطالبه می‌کند: «أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ» (انبیاء / ۲۴)؛ «أَلِلَّهُ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» (نمل / ۶۴). روشن است که لازمه برهان‌طلبی، آن است که مخالفان عقیدتی بتوانند در محیطی امن و عاری از تعرض و تهدید، باورهای خود را بی‌پروا و با استدلال و برهان بیان کنند و در غیر این صورت، برهان‌طلبی بی‌معناست.

۲. حرمت کتمان حق

حرمت کتمان حق از نگاه قرآن کریم، یکی دیگر از دلایل و شواهد ضرورت تحقق امنیت سیاسی در جامعه اسلامی است. این بدان روست که کتمان حق و پابیند نبودن آگاهان و عالمان، به مسئولیت

روشنگری یکی از عوامل مهم گمراهی امت‌ها، پایمال شدن حقوق، نابودی انسان‌های بی‌گناه و در نهایت، شکل‌گیری حاکمیت‌های مستبد است. از این رو قرآن کریم، کتمان حق را از مهم‌ترین عوامل دوری از رحمت الهی و نفرین همه نفرین‌کنندگان اعلام می‌دارد: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أُتْرُكُوا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ» (بقره / ۱۵۹). در این آیه شریف، هرچند روی سخن با علمای یهود است، ولی به طور مسلم «کتمان حق» منحصر به آنان و در کتمان آیات خدا و نشانه‌های نبوت نیست، بلکه پنهان داشتن هر چیزی که می‌تواند مردم را به واقعیتی برساند، در مفهوم وسیع این کلام، نهفته است؛ چراکه خدای تعالی از عالمان پیمان گرفته که حق را برای مردم بیان و علم خود را در بین مردم منتشر کنند، آیات و هدایت خدا را از خلق خدا پنهان نکنند و اگر پنهان کردند و از انتشار دانسته‌های خود دریغ ورزیدند، در حقیقت، حق را انکار کرده‌اند؛ پس هم خدا از رحمت و سعادت دورشان می‌کند و هم همه افرادی که به دلیل پنهان‌کاری این علما از سعادت محروم مانده‌اند، لعنتشان می‌کند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۱ / ۵۴۷)؛ (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۳ / ۳۹۰). روشن است که بیان حق و عدم پنهان‌کاری، تنها در صورتی است که از سوی حاکمیت، امنیت سیاسی برای افراد صاحب فکر و نظر به نحو مطلوب برقرار گردد، وگرنه جایی برای نکوهش پنهان‌کاری و لزوم بیان حقایق، باقی نخواهد بود.

۳. دعوت به مباحثه و محاجه

خدای متعال به پیامبر اسلام ﷺ امر می‌کند که با مخالفان و آنان که دیدگاه او را نمی‌پذیرند و حتی نبوت او را انکار می‌کنند، با شیوه نیکو مجادله نماید: «وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» (عنکبوت / ۴۶)؛ «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» (نحل / ۱۲۵). متناسب با این سفارش‌ها، فضای گفت‌وگو به اندازه‌ای وسیع فراهم می‌شود که گاهی احتجاج‌ها بدون علم است و مورد نکوهش قرار می‌گیرد: «فَلِمَ تَحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ» (آل عمران / ۶۶) و حتی گاهی لغو و بی‌فایده است که در چنین مواردی، قرآن کریم سفارش به عدم مقابله می‌فرماید:

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ (قصص / ۵۵).

جمله: «سَلَامٌ عَلَيْكُمْ» یعنی خاطرتان از ناحیه ما جمع باشد که گزند نمی‌خواهید دید. این امر گواه روشنی از گستره امنیت سیاسی برای افکار در جامعه اسلامی است.

۴. سفارش اظهار سخن حق و درست و تحسین تبعیت از نیکوترین گفتار

مقام معظم رهبری در این رابطه به آیه شریفه: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا * يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ» (احزاب / ۷۱ - ۷۰) استشهاد فرمودند (۱۳۹۷/۶/۱۵). این آیه شریفه جامعه مؤمنین را به ایراد سخنانی محکم و خلل‌ناپذیر و موافق حق و واقع امر می‌کند که چون سدی محکم، امواج باطل و فساد را فرومی‌خواهاند و نیز در آیه دیگر شنیدن توأم با فکر و تأمل سخنان و انتخاب بهترین گفتار را ویژگی مهم مؤمنان که هم صاحبان هدایت الهی و هم صاحبان خرد هستند، معرفی می‌فرماید: «الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ» (زمر / ۱۸).

بدیهی است که سخنانی محکم و استوار به زبان راندن و نیز تبعیت از قول احسن، وقتی است که امکان بیان نظرات مهیا شود و مؤمنان اندیشه‌های مختلف را مطالعه و تحقیق نموده از بهترین آنها تبعیت کنند.

تحقق امنیت سیاسی فردمحور در سیره پیامبر و ائمه

جهت تأکید بر ضرورت امنیت سیاسی فردمحور در جامعه اسلامی، اگر نگاهی گذرا به تاریخ صدر اسلام داشته باشیم، روشن می‌شود که در مدینه، مرکز حاکمیت سیاسی اسلام، صاحب‌نظران یهودی، مسیحی، زرتشت، حتی دهری و مشرک، حضور می‌یافتند و در کمال امنیت و آرامش، باورهای خویش را اظهار می‌کردند و با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ساعت‌ها مناظره داشتند. آن حضرت نیز با سعه صدر کامل به سخن آنان توجه می‌کرد و با استفاده از باورهای خود آنان، بر حقانیت اسلام و رسالت خویش دلیل می‌آورد. برای نمونه حضرت علی رضی الله عنه نقل می‌کند که جمعی از علمای یهود، نصارا، زرتشت و دهری و مشرکان عرب، در مناظره‌ای با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بر حقانیت باورهای خود و انکار گفته‌های پیامبر صلی الله علیه و آله استدلال می‌کردند. آن حضرت نیز در کمال متانت و بدون کمترین ناراحتی یا تندی، با استفاده از باورهای خودشان، به اقامه دلیل بر حقانیت اسلام و رسالت خویش می‌پرداخت (مجلسی، ۱۴۰۳: ۹ / ۲۶۷ - ۲۵۷).

در روایتی امام عسکری علیه السلام از پدرشان پرسیده‌اند که آیا پیامبر صلی الله علیه و آله با یهود و مشرکان، مناظره و محاجه داشته است؟ امام هادی علیه السلام، در پاسخ فرموده‌اند: «بَلَى مَرَارًا كَثِيرَةً». آنگاه امام علیه السلام برخی از آیات را که بیانگر مناظره و محاجه پیامبر صلی الله علیه و آله با یهود و اهل کتاب است و سپس، نمونه‌ای از مناظره‌های پیامبر صلی الله علیه و آله با سران مشرک قریش را نقل می‌کنند (همان: ۲۶۹).

سیره امیر مؤمنان علیه السلام نیز بر همین منوال بود. آن حضرت با گفتار و عمل، بالاترین امنیت سیاسی را برای تضارب آرا در جامعه ایجاد می‌کردند تا همگان بی‌واهمه، نظر خود را بیان کنند و به نقد و بررسی

نظر دیگران بپردازند؛ از جمله در یکی از خطابه‌هایشان فرمودند: «تا زنده هستم، هر سؤالی دارید بپرسید». شخصی که گویا از عرب‌های یهودی بود، گفت: «ای مدعی جاهل و ای کسی که نفهمیده سخن می‌گویی، من سؤال می‌کنم و تو جواب بده». یاران حضرت ناراحت شدند و قصد مقابله داشتند، ولی علی علیه السلام فرمود: «با عصبانیت نمی‌شود دین خدا را قائم و راست کرد و با عصبانیت، برهان خدا ظاهر نمی‌شود»؛ آنگاه به آن مرد فرمود: «سَلْ يَكُلُّ لِسَانِكَ وَمَا فِي جَوَانِحِكَ؛ بپرس با تمام زبانت (یعنی بدون هراس) و با تمام وجود» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۵۴ / ۲۳۲).

از منظر امام صادق علیه السلام نیز اساساً زندگی اجتماعی، وقتی معنا می‌یابد که برای صاحب‌نظران مسائل اعتقادی، اجتماعی و سیاسی امنیت و آرامش مهیا باشد. لذا وقتی امام صادق علیه السلام از اسماعیل بصری، پرسیدند: «آیا شما می‌توانید در مکانی گرد آیید و با یکدیگر به گفت‌وگو بپردازید و آنچه را که می‌خواهید اظهار دارید و از هر کس انتقاد کنید و بیزاری جوید و به هر کس می‌خواهید ابراز دوستی و محبت کنید؟» و او پاسخ داد: «آری»، حضرت فرمودند: «وَهَلْ الْغَيْشُ إِلَّا هَكَذَا؛ آیا زندگی و لذت مفهومی جز این دارد؟» (کلینی، ۱۴۰۷: ۸ / ۲۲۹).

بر این اساس، تحقق امنیت سیاسی فردمحور، جزو مسلمات و یکی از راهبردهای مهم در حاکمیت اسلامی است تا همه گروه‌های اجتماعی و سیاسی بتوانند در فضایی کاملاً علمی و به دور از توهین و تحقیر و تکفیر، و با هدف زدودن شبهه‌ها و رفع اتهام‌ها، سوءتفاهم‌ها و بدبینی‌ها و اصلاح انحراف‌ها، به بیان اندیشه‌ها و باورها بپردازند که بی‌شک ثمره آن همدلی در مسیر رشد و تعالی و اقتدار روزافزون جامعه اسلامی خواهد بود؛ اما چنین غایتی به طور مسلم وقتی میسر خواهد بود که امنیت سیاسی فردمحور در چارچوب ملازمات ویژه خود محقق شود که از جمله آنها احتراز از خیانت و هموار کردن سلطه دشمنان است. امام خمینی علیه السلام می‌فرماید:

در جمهوری اسلامی، هر فردی از حق آزادی عقیده و بیان برخوردار خواهد بود، و لکن هیچ فرد و یا گروه وابسته به قدرت‌های خارجی را، اجازه خیانت نمی‌دهیم (امام خمینی علیه السلام، ۱۴۰۹: ۵ / ۱۳۹).

به بیان مقام معظم رهبری چنین احساس امنیت و آزادی‌ای، نباید به نادیده گرفتن فطرت و کرامت انسان یا مخدوش کردن آزادی دیگران منجر گردد (۱۳۶۵/۱۰/۵)؛ به آزادی تشنج‌ساز، افشاکننده اسرار نظام، آشکارساز ضعف‌های نظام، بیان اغواگر، گمراه‌کننده و انحطاط‌گر (۱۳۶۶/۲/۱۸)، آزادی قانون‌شکن و ساختارشکن (۱۳۷۹/۱۲/۹) و آزادی توطئه (۱۳۷۷/۶/۲۴) منتهی نشود که اینها آزادی‌هایی هستند که تهدیدکننده آزادی می‌باشند. کسی که قلم به دست می‌گیرد، باید تقوا، صداقت، عفاف و انصاف نسبت

به دیگران جزو طبیعت ثانوی‌اش بشود (۱۳۷۹/۱۲/۹). بر این اساس در ادامه به ملازمات امنیت سیاسی فردمحور خواهیم پرداخت.

ملازمات امنیت سیاسی فردمحور در اندیشه اسلامی

اول؛ امنیت سیاسی در گستره آرا، فقط در راستای فراهم شدن فضای گفت‌وگو و راهیابی حق‌جویان به مسیر حق و پیروی از آن و اتمام حجت است و هرگز به معنای حق دانستن همه آرا و انتظار نیست که بر اساس آیات قرآن، تنها راه حق و سعادت، پیروی از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و شریعت اسلام است: «وَأَتَّبِعُوا هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ» (زخرف / ۶۱)؛ «وَادْعُوا إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٌ» (حج / ۶۷)؛ «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ». (انعام / ۱۵۳).

دوم؛ تحقق امنیت سیاسی نسبت به عقاید و انتظار گوناگون، هرگز به معنای مجاز بودن تظاهر به امور منکر و گسترش اعمال خلاف شرع نیست و این امر در جامعه ایمانی، به هر شکلی ممنوع است. به بیان امام خمینی ره:

بعضی روشنفکران حرفه‌ای می‌گویند که آزادی در تمام منکرات و فحشا حتی همجنس‌بازی و از این قبیل، تمام ادیان آسمانی و دانشمندان و عقلا با آن مخالفند، گرچه غرب و شرق‌زدگان به تقلید کورکورانه آن را ترویج می‌کنند (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۲۱ / ۴۰۶).

چنان‌که قرآن کریم به صراحت می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (نور / ۱۹). از جمله این امور منکر تخریب مقام و شخصیت حاکم و والی اسلامی است که با احراز شرایط لازم، عهده‌دار سرپرستی امور و مورد پذیرش عموم مردم است. مقام معظم رهبری در این رابطه فرمودند:

انتقاد غیر از هتک حرمت است؛ هتک حرمت جایز نیست، نسبت به هر مسئولی. حالا بین آحاد مردم هم هتک حرمت حرام است و جایز نیست، [لکن] نسبت به مسئولین، بیشتر؛ به خصوص نسبت به مسئولین بالای کشور (۱۳۹۹/۸/۳).

بنابراین، هرگز نباید بهره‌مندی از امنیت سیاسی به حرمت‌شکنی و یا تضعیف متصدیان و والیان امور بینجامد؛ زیرا با تضعیف آنان، پایه‌های حاکمیت سست، طمع دشمنان به سرزمین اسلامی برانگیخته و ارکان دینی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جامعه با خطر مواجه می‌شود و در نهایت موجب تزلزل

پایه‌های اقتدار نظام اسلامی می‌شود که حراست از آن از مهم‌ترین ضروریات است. همان‌گونه که امام خمینی علیه السلام فرمودند:

آحاد مردم یکی‌یکی‌شان تکلیف دارند برای حفظ جمهوری اسلامی، یک واجب عینی، اهم مسائل واجبات دنیا، اهم است، از نماز اهمیتش بیشتر است؛ برای اینکه این حفظ اسلام است (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۱۹/۴۸۶).

در نگاه مقام معظم رهبری نیز مراقبت و محافظت از نظام اسلامی، واجب است و اوجب از همه امور است (۱۳۸۹/۵/۳۱) و اگر کسی این را منکر باشد، اسلام را نفهمیده است (۱۳۷۴/۱/۶).
ضرورت رعایت این مهم تا بدان‌جاست که وقتی از امام رضا علیه السلام درباره علت حرمت فرار از جنگ سؤال شد، آن حضرت در پاسخ، استخفاف پیشوایان عادل را بیان فرمودند: «حَرَّمَ اللَّهُ الْفِرَارَ مِنَ الزَّحْفِ لِمَا فِيهِ مِنَ الْوَهْنِ فِي ... الْأَيِّمَةِ الْعَادِلَةِ وَ تَرَكُوا نُصْرَتَهُمْ عَلَى الْأَعْدَاءِ» (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۱۵ / ۷۸). از دیگر منکرات، هتک حیثیت، آبرو و حرمت افراد است. نبی گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند:

مَنْ بَهَتْ مُؤْمِنًا أَوْ مُؤْمِنَةً أَوْ قَالَ فِيهِ مَا لَيْسَ فِيهِ أَقَامَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى تَلٍّ مِنْ نَارٍ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَهُ فِيهِ.

کسی که به مرد یا زن باایمان تهمت بزند و یا درباره او چیزی بگوید که در او نیست، خداوند در روز قیامت او را بر تلی از آتش قرار می‌دهد تا از مسئولیت آنچه گفته است درآید (مجلسی، ۱۴۰۳: ۷۲ / ۱۹۴).

این بدان روست که به فرموده امام صادق علیه السلام حرمت مؤمن، حتی از حرمت کعبه بالاتر است: «الْمُؤْمِنُ أَعْظَمُ حُرْمَةً مِنَ الْكَعْبَةِ» (ابن بابویه، ۱۳۶۲: ۱ / ۲۷).

سوم؛ در جامعه اسلامی هرگز امنیت سیاسی برای توطئه در ایجاد اختلاف، تفرقه‌افکنی و تخریب آرامش فکری و امنیت روحی و روانی جامعه نیست و این یک امر عقلایی است و در تمام جوامع، به عنوان قاعده‌ای مسلم فراروی نشر افکار و تبلیغ دیدگاه‌ها، اعمال می‌شود. از نگاه امام خمینی علیه السلام اساساً سعادت انسان در گرو آرامش روحی است (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۹ / ۱۴۲) و لذا در یکی از سخنانشان این‌گونه هشدار می‌دهند:

باید بدانید اختلاف و تفرقه سرچشمه تمام بدبختی‌ها و اسارت‌هاست. ممکن است عناصر فاسدی در دانشگاه و سایر مدارس در بین جوانان ما نفوذ کنند و با برنامه‌ای حساب‌شده تفرقه‌افکنی کنند. لازم است با هوشیاری آنان را شناسایی کنید و

بشناسانید، که جوانان عزیز ما از توطئه آنان مطلع شوند، و در راه خنثی نمودن آن
کوشا شوند (همان: ۱۰ / ۸۰).

ایشان در جای دیگر در خصوص مطبوعات تأکید می‌کنند:

مطبوعات موظفند از تیتراهایی که موجب تحریک و یا تضعیف مردم می‌شود و یا
مخالف واقع است خودداری کنند و نیز از درج مقالاتی که مضر به انقلاب و موجب
تفرقه می‌شود خودداری کنند که این خود توطئه محسوب می‌شود (همان: ۹ / ۳۵۲).

در تأکید بر این اصل مهم مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

یکی از حقوق اساسی مهم مردم این است که در آرامش روانی و در امنیت روانی زندگی
کنند. (۱۳۹۱/۱۱/۲۸)

یکی از حقوق عمومی مردم همین است که امنیت روانی داشته باشند. امنیت روانی
یعنی چه؟ یعنی هر روز یک شایعه‌ای، یک دروغی، یک حرف هراس‌افکننده‌ای در
ذهن‌ها پخش نشود. (۱۴۰۱/۴/۷)

تخریب «مسجد ضرار» به فرمان پیامبر ﷺ و سوزاندن آن، بدین روی بود که گروهی با اهداف
توطئه‌گرانه قصد داشتند از این مسجد، کمین‌گاهی برای از هم پاشیدن امنیت فکری و روانی جامعه
اسلامی و راه نفوذی برای اندیشه‌های کفرآمیز فراهم آورند: «وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا
بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ» (توبه / ۱۰۷). مطابق این آیه شریف از جمله اهداف شومی که با نقاب ساخت مسجد - و در
واقع، مرکزی برای توطئه‌گری‌های منافقان مدینه - دنبال می‌شد و منجر به تخریب آن گردید، عبارتند
از: وارد آوردن ضرر و زیان به مسلمانان (ضراراً)؛ تقویت مبانی کفر و بازگرداندن مردم به وضع قبل از
اسلام (و کُفْرًا)؛ ایجاد تفرقه در میان صفوف مسلمانان (و تَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ)؛ ایجاد کانونی برای کسانی
که با خدا و پیامبرش، از پیش مبارزه کرده، پیشینه منفی‌شان روشن است (وَ إِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَ
رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ).

چهارم؛ باید توجه کنیم که بهره‌مندی از امنیت سیاسی در اظهار انظار و آراء، وقتی سودمند و در
اصلاح و تعالی جامعه مؤثر است که افراد، از مسائل سیاسی و اجتماعی شناخت کافی داشته باشند که به
بیان قرآن کریم: «وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ» (فاطر / ۱۹). بنابراین لازم است که یا از اهل بصیرت، و
یا بهره‌مند از آنان باشند و به فرموده قرآن کریم: «فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (نحل / ۴۳) تا

از این طریق از هرگونه موضع‌گیری، قضاوت و گواهی بدون علم و شایعه‌پردازی به جد پرهیز شود؛ چراکه به فرموده قرآن کریم هرگونه موضع‌گیری باید از روی فهم و تحلیل عالمانه باشد: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» (اسراء / ۳۶). ضرورت آگاهی مردم تا بدان جاست که امام خمینی (علیه السلام) آن را ضامن امنیت معرفی می‌کنند:

آگاهی مردم و مشارکت و نظارت و همگامی آنها با حکومت منتخب خودشان، خود بزرگ‌ترین ضمانت حفظ امنیت در جامعه خواهد بود (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۴ / ۲۴۸).

بدین‌روی از جمله شاخص‌هایی که رهبر فرزانه انقلاب اسلامی به آن تأکید کرده‌اند ضرورت برخورداری از بصیرت در همه عرصه‌هاست و آن را قطب‌نمای حرکت صحیح و شاخص راه معرفی نمودند (۱۳۷۰/۱/۲۶). از منظر ایشان فقدان بصیرت و قدرت تحلیل، مضر است تا جایی که «هر ضربه‌ای که در طول تاریخ، ما مسلمانان خوردیم، از ضعف قدرت تحلیل بود» (۱۳۷۷/۱۱/۱۳).

ازاین‌رو، شایان توجه است که بینش و آگاهی‌های سیاسی - اجتماعی دقیق، تحلیل صحیح و منطقی قضایا و تفسیر و تأویل رفتار شخصیت‌ها و جریان‌ها و فهم شرایط داخلی و بین‌المللی، به عنوان لازم‌بیین در تحقق امنیت سیاسی برای افکار و نظرهاست و لذا برای انتظام هرچه بیشتر رأی و اندیشه افراد بر صحت و صلاح، لازم است که میزان و کیفیت آگاهی‌های سیاسی - اجتماعی آحاد جامعه افزایش یابد و بر اساس رویه امیرمؤمنان (علیه السلام) عمل شود که حتی در بحرانی‌ترین شرایط دوران خلافت خویش، فرصت لازم برای اندیشیدن و انتخاب، از روی بصیرت را به مردم می‌دهد و به صراحت اعلام می‌دارد: «وَلَيْسَ لِي أَنْ أَحْمِلَكُمْ عَلَيَّ مَا تَكْرَهُونَ» (نهج‌البلاغه: خ / ۲۰۸). در حقیقت امام (علیه السلام) با این شیوه می‌خواهد مردم، فکر کردن، استدلال منطقی، تصمیم‌گیری و انتخاب آگاهانه را بیاموزند و به چیزی عمل کنند که خود به آن رسیده‌اند. همان‌گونه که حتی گروه معاندی چون خوارج از منتها درجه آزادی برخوردار بودند و حضرت خود و اصحابشان در مناظره‌های آزاد با آنان روبه‌رو می‌شدند (مطهری، ۱۳۷۸: ۱۶ / ۳۱۲؛ ابن‌ابی‌الحدید، ۱۳۵۷: ۲ / ۳۱۱). از این منظر است که امام خمینی (علیه السلام)، رسانه‌های عمومی را مسئول ارتقای آگاهی‌های جامعه دانسته و می‌فرمایند:

اهمیت رادیو - تلویزیون بیشتر از همه است ... باید این دستگاه، دستگاهی باشد که بعد از چند سال تمام قشر ملت را روشن کند، تمام را مبارز بار بیاورد، تمام را متفکر بار بیاورد، تمام اینها را مستقل بار بیاورد، آزادمنش بار بیاورد، از غریزدگی بیرون کند (امام خمینی، ۱۴۰۹: ۶ / ۳۹۹).

نتیجه

شاخص اساسی و محصول «امنیت سیاسی» با رویکرد فردمحور که مورد توجه اندیشوران علوم سیاسی و اجتماعی است، امکان بخشی به مشارکت سیاسی مردم و خودتحمیلی بودن قوانین و نظام‌های سیاسی و به اختصار پاسداشت اراده خودبنیان انسان به مثابه موجودی عقلانی است که حق دارد خود در مورد سرنوشت خویش، تصمیم‌گیری کند و این غایت به طور جدی در اندیشه امام خمینی (علیه السلام) و مقام معظم رهبری (حفظه الله) رصدپذیر است.

با ملاحظه اینکه از منظر اسلام و بازتاب آن در اندیشه‌های امام خمینی (علیه السلام) و مقام معظم رهبری: تنوع افکار و اراده‌ها، ریشه در مشیت الهی دارد؛ اصل در اراده‌های انسان، گرانمایگی است؛ اکراه و تحمیل بر اراده‌ها نه تنها بی ارزش، بلکه ناممکن است؛ خداوند انسان را حاکم بر سرنوشت خویش نموده است؛ به این مهم رهنمون می‌شویم که در چنین بینشی که مبنای همه مشروعیت‌ها در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی اذن و اراده خدای تعالی است؛ اما بنابر خودمختاری انسان‌ها و خودانگیختگی اراده‌هاست. بدین روی، در جامعه اسلامی پذیرش حاکمیت اراده خداوند بر حیات اجتماعی و سیاسی انسان از مهم‌ترین نمودهای خودآیینی اراده انسان و هم‌راستا با غایت امنیت سیاسی فردمحور است.

با مطالعه بینش سیاسی اسلام و امان نظر در اندیشه‌های امام خمینی (علیه السلام) و مقام معظم رهبری، از آنجا که حق یک‌جانبه صرفاً از آن ذات ربوبی است و دیگر حقوق، بی‌استثنا آمیخته با مسئولیت و وظیفه است، اساساً امنیت سیاسی برای نقد و اظهار مخالفت، امری مقبول و مطلوب است. در این راستا آیات دلالت‌کننده بر «برهان‌طلبی»، «حرمت کتمان حق»، «دعوت به مباحثه و محاجه» و نیز «تحسین تبعیت از نیکوترین گفتار» از دلایل ضرورت تحقق امنیت سیاسی در جامعه اسلامی می‌باشد. همان‌گونه که با نگاهی گذرا به تاریخ صدر اسلام، مشاهده می‌کنیم که در مرکز حاکمیت سیاسی اسلام، صاحب‌نظران با افکار و آرای مخالف، حضور می‌یافتند و در کمال امنیت و آرامش، باورهای خویش را اظهار می‌کردند.

بر این اساس، تحقق امنیت سیاسی فردمحور، از مسلمات اندیشه سیاسی اسلام است و به وضوح در اندیشه‌های امام خمینی (علیه السلام) و رهبر معظم انقلاب قابل مشاهده می‌باشد و بدین‌روی لازم است متصدیان و کارگزاران نظام اسلامی تحقق آن را با تمام چارچوب‌ها، ملازمات و شرایط ویژه‌اش برای نیل به آرمان‌های والای نظام مقدس جمهوری اسلامی و به عنوان راهبردی مهم و تعالی‌آفرین، از اهداف خود قرار دهند تا با ایجاد بصیرت کافی در افراد و افزایش سطح شناخت مسائل سیاسی و اجتماعی، فضای گفت‌وگو و راهیابی حق‌جویان به مسیر حق، پیروی از آن و اتمام حجت فراهم شود. البته بدیهی است که این منظور با تظاهر به امور منکر، ترویج اعمال خلاف شرع و یا تخریب امنیت فکری و روانی جامعه سازگار نخواهد بود.

منابع و مأخذ

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

۱. ابن بابویه (صدوق)، محمد بن علی (۱۳۶۲). *الخصال*. قم: جامعه مدرسین.
۲. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (۱۹۸۸). *البدایة و النهایة*. لبنان: دار الفکر.
۳. ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم (۱۴۱۴ ق). *لسان العرب*. بیروت: دار الفکر.
۴. افتخاری، اصغر (۱۳۹۱). *امنیت*. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۵. امام خمینی، سید روح الله (۱۳۸۴). *الاجتهاد و التقليد*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ع).
۶. امام خمینی، سید روح الله (۱۴۰۹). *صحیفه امام*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ع).
۷. بوزان، باری (۱۳۷۸). *مردم، دولت ها و هراس*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۸. جعفرپیشه، مصطفی (۱۳۸۳). «بررسی پارادوکس نظارت و مشروعیت سیاسی». *فصلنامه حکومت اسلامی*. ۹ (۲). ۶۴ - ۴۵.
۹. جوهری، اسماعیل بن حماد (۱۴۱۰ ق). *تاج اللغة و صحاح العربیه*. بیروت: دار العلم.
۱۰. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹). *وسائل الشیعة*. قم: مؤسسه آل البيت (ع).
۱۱. حیدری، الله رحم و دیگران (۱۳۹۰). جهانی شدن فرهنگ و احساس امنیت سیاسی؛ مطالعه موردی جوانان شهر شیراز. *فصلنامه رهنما سیاستگذاری*. ۲ (۴). ۱۵۶ - ۱۲۵.
۱۲. خلیلی، رضا (۱۳۸۱). مهاجرت نخبگان، پدیده‌های اجتماعی با موضوع امنیت ملی. *فصلنامه مطالعات راهبردی*. ۵ (۲). ۴۴۱ - ۴۲۳.
۱۳. درویشی، فرهاد (۱۳۸۹). «ابعاد امنیت در اندیشه و آرای امام خمینی (ع)». *فصلنامه مطالعات راهبردی*. ۱۳ (۳). ۸۲ - ۵۷.
۱۴. دورانت، ویلیام جیمز (۱۳۸۱). *تاریخ تمدن*. ترجمه: احمد آرام. تهران: علمی و فرهنگی.
۱۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ ق). *مفردات الفاظ القرآن*. بیروت: دار القلم.
۱۶. شیهان، مایکل (۱۳۸۸). *امنیت بین الملل*. ترجمه: دهقانی فیروزآبادی. تهران: پژوهشگاه مطالعات راهبردی.
۱۷. طباطبایی، سید محمدحسین (۱۴۱۷ ق). *المیزان فی تفسیر القرآن*. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۱۸. طریحی، فخرالدین (۱۴۱۶ ق). *مجمع البحرين*. تهران: کتابفروشی مرتضوی.

۱۹. طوسی، محمد بن حسن (بی تا). *التبیان فی تفسیر القرآن*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲۰. عبدالله خانی، علی (۱۳۸۳). *نظریه های امنیت*. تهران: مؤسسه ابرار معاصر.
۲۱. فارابی، ابونصر (۱۹۶۷). *الملة*. بیروت: دار المشرق.
۲۲. فارابی، ابونصر (۱۹۷۱). *فصول منتزعه*. بیروت: دار المشرق.
۲۳. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ ق). *الکافی*. تهران: دار الکتب الإسلامية.
۲۴. ماندل، رابرت (۱۳۸۷). *چهره متغیر امنیت ملی*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲۵. مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ ق). *بحار الأنوار*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۲۶. مزلو، ابراهام (۱۳۷۲). *انگیزش و شخصیت*. ترجمه: احمد رضوانی. مشهد: آستان قدس رضوی.
۲۷. مطهری، مرتضی (۱۳۷۸). *مجموعه آثار*. تهران: صدرا.
۲۸. معین، محمد (۱۳۷۵). *فرهنگ فارسی*. تهران: امیر کبیر.
۲۹. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). *تفسیر نمونه*. تهران: دار الکتب الإسلامية.
۳۰. مهاجرنیا، محسن (۱۳۸۰). *دولت در اندیشه سیاسی فارابی*. تهران: دانش و اندیشه معاصر.